

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ З ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Бобрицька В. І.,

професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор.

Михайленко Ю. О.,

студентка групи 1мДОПз історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, освітньо-професійна програма «Державна освітня політика».

У статті представлений порівняльний аналіз державної освітньої політики з питань забезпечення якості повної загальної середньої освіти в Україні та країнах Європи, а саме Польщі, Литви, Фінляндії та Данії. Визначено особливості та стратегії розвитку політики країн Європи з питань забезпечення якості повної загальної середньої освіти, узагальнено практики освітніх реформ та окреслено підходи до упровадження інноваційних підходів і дієвого інструментарію для забезпечення ефективного функціонування та розвитку вітчизняної структури забезпечення якості освіти.

Ключові слова: освітня політика, забезпечення якості освіти, повна загальноосвітня середня освіта.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Важливою складовою Європейської інтеграції України є входження національної системи освіти до Європейського освітнього простору (далі – ЄОП). Актуальним у цьому сенсі є порівняльний аналіз розвитку національної системи загальної середньої освіти України в контексті змін в освіті країн Європи, зокрема членів Європейського Союзу (далі – ЄС), осмислення сутності реформ та інновацій, які упроваджуються нині в ЄОП.

Сучасний стан повної загальної середньої освіти в Україні, ситуація із забезпеченням її якості потребує перегляду принципів її функціонування, відновлення в суспільстві авторитету вчителя, підвищення ролі громадськості у прийнятті рішень, пов'язаних із діяльністю освітніх закладів, створення ціннісної платформи підготовки нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття [9], що концептуально відбиває зміни, які зазнало європейське суспільство внаслідок об'єднавчих процесів, відкриває нові можливості для освітянина, підготовленого за єдиною шкалою базових кроскультурних

цінностей [2].

Метою статті є аналіз державної освітньої політики з питань забезпечення якості повної загальної середньої освіти в Україні та країнах Європи.

Аналіз наукових досліджень. Актуальні питання формування державної освітньої політики України досліджувалися науковцями Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (далі – НПУ) [5; 10]. Зокрема, проблеми моніторингу якості освіти вивчалися в контексті упровадження освітньої політики держави у напрацюваннях гаранта освітньо-професійної програми «Освітня політика» НПУ В. Бобрицької [2; 3; 4; 8; 9], що й склало наукове підґрунтя для здійснення цього локального дослідження.

Виклад основного матеріалу. Стратегічна програма європейського співробітництва в освіті «Освіта і навчання 2020» спрямовує держави-члени ЄС на створення національних систем освіти високої якості для усіх верств населення упродовж життя. Програма окреслює такі стратегічні цілі:

- перетворити освіту упродовж життя та мобільність на реальність;
- підвищити якість та продуктивність освіти і навчання;
- сприяти рівності можливостей, соціальній згуртованості й активному громадянству;
- підвищити творчість та інновації, включаючи підприємливість, на всіх рівнях освіти і навчання [1].

В країнах ЄС якісну освіту визнано політичним пріоритетом. Високоякісні знання, вміння і навички громадян спільноти розглядаються як платформа для розбудови економіки знань та соціальної злагоди. У ст. 149 Договору про ЄС зазначається, що спільнота підтримуватиме розвиток освіти високої якості у державах-членах при повазі до національних інтересів і традицій. Освітня політика ЄС є складним політичним феноменом, який має за мету – об'єднати зусилля її держав-членів задля формування єдиного освітнього простору, взаємодії інститутів освіти на основі принципу субсидіарності, покликаною забезпечити ефективність кожної національної політики у галузі освіти.

Розробники освітньої політики країн Західної Європи запропонували нові стратегії розвитку школи, які були підтримані у всьому світі. Серед них: якість освіти; ефективність навичок; загальна доступність освіти (освіта для всіх) та конкурентоспроможність; полікультурність та міжнародна мобільність. Якісна освіта в умовах глобалізації позиціонується світовим співтовариством як обов'язкова умова успішного економічного розвитку, забезпечення міжкультурного діалогу та соціального партнерства. Забезпечення якості передбачає формування

ключових компетентностей у всіх громадян спільноти шляхом підвищення рівня володіння молоддю такими базовими вміннями і навичками, як читання, письмо, лічба, природничо-наукова грамотність та лінгвістична компетентність.

Оцінюючи практику реформування системи освіти Республіки Польща (далі – Польщі), слід зважати на те, що процес реформування шкільної освіти супроводжувався реалізацією численних державних програм, застосуванням різноманітних інноваційних методик навчання та оцінювання результатів. Для забезпечення об'єктивного оцінювання навчальних досягнень учнів на основі спільного стандарту навчання, було створено дев'ять нових незалежних структур Центральної та окружні екзаменаційні комісії, які здійснюють підготовку і проведення іспитів [6, с. 10].

До змін у системі освіти було залучено органи місцевого самоврядування, відділи освіти воєводств, керівників усіх типів і рівнів шкіл, вчителів та батьків, що стало важливою умовою успіху, а також забезпечило децентралізацію управління освітою та зближення навчальних закладів, батьків і громадянськості з питань забезпечення якості надання освітніх послуг. Натепер органи місцевого самоврядування Польщі управляють державними навчальними закладами, зокрема, повіт і гміна – закладами навчання та вдосконалення вчителів, педагогічними бібліотеками в рамках своїх повноважень.

Натепер система управління освітою в Польщі має три рівні. Найвищий представляють три міністерства (народної освіти, здоров'я та культури), які виконують нагляд за всією системою освіти. Середній – три органи управління: кураторії освіти, які ієрархічно виконують педагогічний нагляд за бюджетними закладами; органи територіального самоврядування (відділи освіти) наглядають за закладами місцевого самоврядування; установчі органи (суспільні освітні товариства, фундації), яким підпорядковані суспільні заклади. Третій – заклади освіти, в яких безпосередньо відбувається освітня діяльність: школи (крім вищих шкіл), бурси та інтернати, дошкільні заклади, будинки дитини, навчально-виховні заклади, психологічно-педагогічні консультації, міські спортивні осередки, палаци молоді, педагогічні бібліотеки.

Кожний рівень управління має чітко окреслені функції і внутрішню ієрархічну організацію. Після вступу Польщі до ЄС національні заклади освіти спільно з органами місцевого самоврядування, батьками та громадськістю здійснили низку освітніх реформ, внаслідок чого значно покращилась діяльність шкіл та інших закладів освіти, підвищився рівень їх відповідальності за

якість освіти перед місцевими громадами, заклади освіти стали складовою єдиного європейського освітнього простору, отримавши певну автономію, ресурсне забезпечення та нову філософію праці [6, с. 11].

Значний інтерес для освітян України становить і практика реформування системи освіти Фінляндської Республіки (далі – Фінляндії), що стає найпривабливішою і визнається багатьма країнами як зразок добре побудованої моделі забезпечення її якості. Відповідальність за розвиток освіти покладено на Міністерство освіти Фінляндії, разом із яким Національне управління освіти визначає основні цілі, зміст і методи основної, середньої (до якої належить також й професійна освіта) та вищої освіти. У кожній провінції Фінляндії є Департамент освіти і культури, який забезпечує реалізацію цих завдань. Важливу роль в організації освіти відіграють муніципалітети. Велике значення надається самооцінюванню та незалежному оцінюванню результатів освітньої діяльності.

Слід звернути увагу на ту обставину, що Литовська Республіка (далі – Литва) займає особливе місце (медіальне), адже це колишня радянська республіка, і тому мала багато спільних системних рис з Україною. Приєднання у 2004 році до ЄС стало для Литви значним стимулом для реформування середньої освіти і навчання, а також системи забезпечення її якості.

Система освіти і забезпечення її якості у Данії багато у чому помітно відрізняється від української. Данська система має високий ступінь децентралізації із значною автономністю для навчальних закладів, що дає змогу адаптувати стандарти професійної освіти і навчання до місцевих умов та пріоритетів щодо забезпечення якості освітніх послуг. Така автономія вважається необхідною передумовою для реагування на зміни змін та результативності системи освіти і навчання, що уможливило постачальникам освітніх послуг оперативніше реагувати на зміни на ринку праці внаслідок технічного, організаційного та суспільного розвитку. Заклади середньої освіти є державними закладами та отримують фінансування від держави. Управління навчальними закладами здійснюють наглядові ради, які призначаються соціальними партнерами.

Ще однією характерною рисою данської системи є наявність соціального партнерства (об'єднання роботодавців та профспілки), метою якого є спільне виконання офіційних функцій на усіх рівнях: від державних рад у складі Міністерства освіти, до місцевих навчальних комітетів, що надають консультації навчальним закладам щодо місцевих питань, зокрема й забезпечення якості освіти. Соціальні партнери також

формують так звані національні «професійні комітети», які визначають стандарти професійної освіти для усіх спеціальностей та представлені у керівництві закладів професійної освіти та навчальних центрів. Ці два аспекти є важливими принципами, що визначають принципи у забезпеченні якості у середній освіті й навчанні в Данії, адже вони дають необхідний ступінь маневреності у періоди, яким передовсім притаманні швидкі зміни на усіх рівнях, а також гарантують постійну відповідність стандартів освіти через залучення користувачів освітніх послуг [7, с. 78].

Слід додати, що на системному рівні Міністерство освіти Данії створило окрему установу для оцінювання якості надання освітніх послуг – датський Інститут зовнішнього оцінювання освіти і навчання (EVA), який проводить оцінювання змісту навчальних предметів, програм та інноваційних аспектів реформ на прохання Міністерства чи інших зацікавлених сторін. Ще одна міністерська програма на загальнодержавному рівні – це так званий «патруль якості», який регулярно відвідує навчальні заклади, але не з метою проведення інспекцій, а для виявлення зразків передового досвіду, які розповсюджуються серед інших навчальних закладів з метою підвищення загального рівня якості постачання послуг в усій країні. Втім, система забезпечення якості у Данії не цілком базується на європейській моделі, і певні її показники не знайшли тут свого застосування.

Порівнюючи досвід Данії та України, зазначимо, що в Данії критерії якості майже цілком зумовлені вихідним продуктом, а в Україні значно переважають критерії на основі вхідних ресурсів. Загальноєвропейські показники базової рамки також переважно зумовлені вихідним продуктом або результатами діяльності. Причиною такого підходу є те, що якість вхідних ресурсів не обов'язково призводить до якісного результату. Обгрунтуємо свою позицію.

У відповідності до чинного законодавства України, для підвищення якості освіти в країні реалізується низка заходів щодо аналізу результативності діяльності на основі результатів навчання, моніторингу освіти, самооцінювання, а також зовнішнього оцінювання у самих закладах, та аналіз результативності діяльності директорів і викладачів навчальних закладів. Законодавчо визначено, що внутрішнє самооцінювання діяльності закладу та метод його проведення обираються керівною радою закладу [7, с. 83]. Рада аналізує результати самооцінювання та приймає рішення щодо удосконалення освітньої діяльності.

Натепер система забезпечення якості повної загальної середньої освіти в Україні

включає в себе запровадження внутрішніх моделей забезпечення якості постачальниками послуг початкового та неперервного професійного навчання та проведення щільного зовнішнього оцінювання якості у впровадженні навчальних програм. Доки не впроваджено системи забезпечення якості на основі самооцінювання та зовнішнього оцінювання, якість освіти і навчання на державному рівні забезпечується шляхом:

- підготовки та затвердження стандартів, а також здійснення відповідного оновлення програм;

- підготовки, реєстрації та ліцензування програм освіти і навчання;

- незалежної оцінки кваліфікацій.

Усісхемизабезпечення якості покладаються як на дані, що орієнтовані на вхідні ресурси, так і на ті, що зумовлені вихідним продуктом, проте їхнє співвідношення може значно різнитися.

Висновки. Вивчення та осмислення практики освітніх реформ Польщі, Данії, Фінляндії, Литви сприяє впровадженню інноваційних підходів і дієвого інструментарію для забезпечення ефективного функціонування та розвитку української структури державного управління освітою та удосконалення вітчизняної системи освіти.

На нашу думку, реформування української системи забезпечення якості освіти слід почати з розподілу функцій та повноважень органів місцевого самоврядування на регіональному та місцевому рівнях щодо управління освітою; нормативно визначити механізми співпраці всіх суб'єктів цього процесу; визначити межі їх взаємоконтролю; переглянути вимоги до кандидатів на посади керівників органів управління освітою і навчальних закладів, запровадити умови проведення конкурсів претендентів на керівні посади та визначити терміни їх перебування на посаді. Ці заходи допоможуть сформувати оптимальну модель освітньої політики з питань забезпечення якості освіти, зокрема й у галузі повної загальної середньої освіти.

Перспективою подальших досліджень є аналіз зарубіжного досвіду щодо освітньої політики з питань забезпечення якості повної загальної середньої освіти та пошуки шляхів впровадження інноваційних підходів у державну освітню політику України.

Джерела:

1. Беззуб І. Реформування середньої освіти: виклики та нововведення. Громадська думка про правотворення. 2020. № 4 (189). С. 3-14.

2. Бобрицька В.І. Система освіти як об'єкт моніторингу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання і виховання. 2015. Серія 17. Вип. 27. С. 19-34.

3. Бобрицька В.І. Підготовка майбутнього

вчителя до оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах інформатизації освіти. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Вип. 55. Педагогічні науки: реалії і перспективи. 2016. С. 27-32.

4.Бобрицкая В.И. Оценивание учебных достижений учеников в школьном образовании стран Европейского Союза: уроки для Украины / Wschodnie partnerstwo – 2015: materialy XI Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji. Pedagogiczne nauki. 07-15 wrzesnia 2015 roku. Wydawnictwa Sp. Z o.o. «Nauka i studia». P. 51-53.

5.Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія] / За ред. В. П. Андрущенко; Авт. кол. : В. П.Андрущенко, Б.І. Андрушин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 484 с.

6.Тарасенко Н. Сучасний стан освітньої реформи в Україні як передумова для подальших трансформацій системи освіти. Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс. 2021. № 6. 9–18.

7.Теоретико-методичні засади забезпечення якості освіти : монографія / [Д. В. Карамишев, Н. М. Гришина, О. В. Грибко, Т. В. Ревенко та ін.] ; за заг. ред. д.держ.упр., проф. Д. В. Карамишева. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2020. 180 с.

8.Bobrytska V. Monitoring In Higher Education: The Role In Formation Of National Manpower Policy Of Ukraine. Proceedings of the National Aviation University. 2015. Том 64. № 3. С. 161-168. DOI: 10.18372/2306-1472.64.9057.

9.Bobrytska V.I. Axiological Discourse of the Problem of Training a New Teacher for the United Europe of the XXI Century. Zbior raportow naukowych «Science – od teorii do praktyki» (29.03.2013 – 31.03.2013). Sopot: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2013. P. 21-24.

10.Bobrytska V.I. Modern state policy of Ukraine in the area of higher education: peculiarities of normative and legal regulation. Materials of X International Scientific-Practical Conference «Modern European Science». Publishing House «Education and Science» s.r.o. (30.06-07.07.2014 p.). P. 60-63.